

אייכהורניה עבת-רגל *Eichhornia crassipes* - צמח מים פולש בפריחה (יוני 2016)

כתבה: ערגה אלוני

אייכהורניה עבת-רגל *Eichhornia crassipes* ("יקינתון המים") ממשפחת הפונטדריים, היא צמח פולש אגרסיבי ביותר של מקווי-מים. מוצאו מדרום אמריקה ומשם התפשט באזורים הטרופיים והסוב-טרופיים בצפון אמריקה, אוסטרליה, אפריקה והגיע גם בישראל. שמו הערבי נקרא על שם תפוצתו בנילוס. במקומות בהם הוא נפוץ, הוא יוצר מראה שובה לב: תפרחות גבוהות ומרשימות בצבע תכול-סגול מזדקרות בינות למשטח עלים ירוקים גדולים ומבריקים. אך כידוע אין להתרשם רק מיופי הפרח כי הצמח כאמור הוא פולש אלים.

אייכהורניה עבת-רגל. אוכלוסיה צפופה המכסה את פני המים (ברכת זוריקיה בשרון, ליד תל-יזחק). צילמה: ערגה אלוני ©

אייכהורניה עבת-רגל. מבט מקרוב על התפרחות המזדקרות מעל הנצרים המכסים את פני המים. צילמה: ערנה אלוני ©

הצמח צף על המים, גובהו 30 - 50 ס"מ, העלים יוצאים מבסיס הצמח בין שושנת-עלים. כל עלה עטוף בנדן המתייבש עם התבגרות העלה. הפטוטר גלילית וארוכה מעובה בבסיסה לצורת בולבוס המשמש כמצוף. רקמת העלה בחלק זה היא רקמה ספוגית עשירה בחללים מלאים אוויר (ארנכימה), אשר משמשים כמצוף. הטרף מעוגל, שפתו תמימה. פני העלה מבריקים, חלקים ודוחי מים. עורקי הטרף צפופים, מסתעפים מנקודה אחת בבסיס ונפרשים כמניפה.

לצמח ציצת שורשים ענפה שצבעה כהה. עשרות שורשים המעוגנים לגבעול, חופשיים במים. מכל שורש כזה מתפצלים מאות שורשי-משנה דקים ועדינים. כיפת השורש צורתה כחרוט שקוף באורך של ס"מ אחד, והיא מגינה על הרקמה העדינה שבקדקוד השורש. השורשים לרוב, אינם מעוגנים לקרקע ולכן עומק המים אינו גורם המגביל את גידולו - הוא מתבסס במים עמוקים שם הוא צף ונסחף לכל עבר. הוא גדל גם במים רדודים וגם על חומר צמחי יבש בשולי מקווה המים כאשר מתחת מעט מים. במקומות כאלה הוא מעוגן לבסיס בעזרת שורשיו.

אייכהורניה עבת-רגל. צילמה: ערנה אלוני ©
מימין - גבעול ירוק. השורשים המעמיקים מאפשרים לצמח להתקיים זמנית גם כאשר מפלס המים יורד.
משמאל - צמח יבש, הפטוטרת המעובה והספוגית מאפשרת את הציפה.

הצמח איננו מפונק. הוא מתפתח גם בקרינה מלאה וגם בצל. בצל פטוטרות העלים ארוכות מאוד. הוא איננו רגיש לאיכות המים, אך אינו שורד במים מלוחים. טמפרטורה אופטימלית לגידולו היא 25-30 מעלות, והוא רגיש לטמפרטורות נמוכות: ב-12 מעלות הוא מתחיל לסבול, עליו מתנוונים חלקית, וכאשר הטמפרטורה יורדת הוא מתנוון לגמרי.

בעונת הצמיחה שלו בקיץ הוא מתרבה במהירות בריבוי אל מיני באמצעות שלוחות. הצימוח הצפוף וניצול המים של הצמח מדכאים צמחי מים אחרים הגדלים בקרבתו. אך אלה אינם הנזקים היחידים: גושי צמחים הנסחפים בזרם המים בנהרות ובנחלים גדולים, יוצרים מחסום לזרימת מים חופשית. עי"כ מעוכבת הזרימה. גוף מים כזה מתחמם מבליעת קרינת השמש ונגרמת ירידה בריכוז החמצן המומס במים, מה שפוגע ביצורים החיים במים. כמו כן, במקומות שמעברי המים משמשים לתעבורה מהווה הצמח מטרד חמור.

אייכהורניה עבת-רגל פורחת בקיץ בחודשים יוני עד ספטמבר. מבין העלים עולה גבעול אנכי שהוא תפרחת אשכול. כתריסר פרחים גדולים מחוברים בעוקץ קצר לעמוד המתנשא לגובה של עד כחצי מטר. אשכול פרחים כזה בולט למרחק. הפרחים על הגבעול פורחים בהדרגה. תחילה מתבגרים אלה הנמצאים בבסיס. כל יום יפרחו חדשים והקודמים יסגרו. תוך כמה ימים מסתיימת הפריחה. אז יתכופף הגבעול בצורת לולאה לכיוון המים, ויבשיל את פירותיו כשהם טבולים במים.

הפרח דו מיני, עם 6 עלי כותרת אליפטיים בצבע תכול סגול. קוטר כל פרח 3-4 ס"מ. עלי הכותרת מסודרים בשני דורים. העלה המרכזי בדור הפנימי בולט בצבעיו מכל עלי הכותרת האחרים. הוא רחב בבסיסו ומחודד בקצהו. קישוטי הצבעים בעלה נראים כאילו מונחים נדבכים זה על זה: השוליים בהירים, באמצע כתם סגול, ובמרכז הכתם צבע צהוב עז. צבע זה בולט ביותר ומושך את העין - לא רק את עין האדם, הוא נועד בעיקר למשוך מאביקים.

שני עלי הכותרת שלצד העלה המרכזי צרים יותר. במרכז כל עלה בולט עורק סגול המחלק את העלה לשנים, וכוונו אל אברי המין. מספר האבקנים שישה הם שעירים ומסודרים בשני גבהים: שלושה ארוכים ושלושה קצרים. צבעם לבן-ורוד. בקצה כל זיר יושב מאבק אליפטי שחור. אורך הזיר של שלושת האבקנים הארוכים הוא 2-3 ס"מ. אבקן אחד מהשלושה ארוך יותר. האבקנים הקצרים כפופים, כמעט לא בולטים. השחלה תחתית, הצלקת צמודה לשלושת האבקנים הארוכים וקצרה מהם. היא מתפתחת לאחר ההאבקה להלקט בן שלוש מגורות. אורך הלקט בשל הוא 2-3 ס"מ וקוטרו 1 ס"מ. כל הלקט מכיל עשרות זרעים בגודל של מ"מ אחד. זרעים אלה פוריים ונובטים בקלות.

פרחים של איכהורניה עבת-רגל. צילמה: ערבה אלוני ©

ראויה לציון יכולתו המרשימה להתרבות במהירות גם ברבייה מינית וגם ברבייה וגטטיבית. זרעיו נובטים בקלות. הריבוי הוגטטיבי שלו מהיר יותר ונעשה באמצעות שלוחות המצמיחות צמחים בוגרים. במשך שבוע יכול הצמח להכפיל בדרך זו את מסתו. צאצאיו מחוברים בשלוחות לצמח האם ויוצרים סבך צפוף המכסה את פני המים. לעתים ניתקות השלוחות והצמחים מתפזרים.

אייכהורניה עבת-רגל. צילמה: ערנה אלוני ©
 מימין - נבטים צעירים; במרכז - נבט בוגר; משמאל - צמח בוגר ומתחתיו נבטים צעירים.
 להגדלה - לחצו על התמונות

הצמח הובא לארץ לגידול כצמח בריכה ובמכלי-מים בגינה. משם הועבר והתפשט בידי אדם או באמצעות ציפורים למאגרי מים, נחלים ותעלות-מים. אפשר למצוא את הצמח במעלה נחל אלכסנדר, בביצות הנעמן, בחולה, ובמאגרי מים בשרון. בשנות ה-50 ניהלו הרשויות מאבק בצמח זה, שגדל וכיסה שטחים בירקון, מאחר ושימש מקום מסתור לחלזונות מים שהיו פונדקאים של טפיל הבילהרציה.

אין דרך יעילה להיפטר מהצמח. הדרך המקובלת היא לאסוף את הצמחים אחד-אחד ולהשמידם. כאשר אנו שותלים צמח זה כדי לטפח פינה בגינה, חשוב לזכור לא להשליך שרידים ממנו לשום מקווה מים.

באזורים טרופיים ניסו לנצל אותו כחומר דלק אבל התברר שתכולת המים הגבוהה ברקמות מקשה על האיסוף ודורשת השקעה רבה בייבוש כך שהניצול למטרה זאת איננו כדאי. ערכו התזונתי נמוך, כך שאיננו ראוי גם לשמש כמקור למספוא לבעלי-חיים. נעשו נסיונות להשתמש בו לטיהור קולחין בבריכות ששימשו כאגנים ירוקים, אך כיסוי פני המים והפחתת כמויות החמצן המומס פגעו בתהליכי הפירוק של המזהמים.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2016 אייכהורניה עבת-רגל *Eichhornia crassipes* - צמח מים פולש
 בפריחה (יוני 2016), "פורחים עכשיו", כתב-עת "כלנית" מספר 3.

[/https://www.kalanit.org.il/eichhornia-crassipes](https://www.kalanit.org.il/eichhornia-crassipes)